

Het Suikermuseum in Tienen

Educatieve omkadering voor het secundair onderwijs

Handleiding voor leerkrachten

1. Inleiding

Je plant als leerkracht een bezoek aan het Suikermuseum in Tienen met je klas. Mooss vzw werkte in opdracht van het museum een educatieve omkadering uit op maat van leerlingen uit het secundair onderwijs.

Deze brochure wil een leidraad zijn voor de inhoudelijke en praktische voorbereiding van het museumbezoek voor leerkrachten.

Bij het schrijven namen we volgende veel gehoorde vragen als uitgangspunt:

- **Binnen welke vakgebieden kan zo'n bezoek ingepast worden?**
Welke eindtermen/ontwikkelingsdoelen worden er beoogd?

Een bezoek aan het Suikermuseum kan zinvol ingepast worden in het lessenpakket van verschillende leervakken, alsook opgevat worden als een vakoverschrijdende activiteit. In hoofdstuk 2 vind je meer informatie over de doelen die we nastreven met de educatieve omkadering voor het secundair onderwijs.

- **Hoe motiveer ik de leerlingen voor het museumbezoek?**
Hoe verloopt een bezoek?

De educatieve omkadering geeft de jongeren de gelegenheid om de tentoonstelling in kleine groepjes zelf te verkennen en te beleven aan de hand van een educatief pakket. Deze pakketten bevatten naast informatie over het tentoongestelde ook kijk-, doe- en discussieopdrachten en verwijzingen naar de leefwereld van de jongeren of de actualiteit. Voor meer details: zie ook de hoofdstukken 3 en 4.

- **Hoe kan ik het museumbezoek in de klas voorbereiden?**

In hoofdstuk 5 worden je ideeën en tips aangereikt voor een actieve voorbereiding van het bezoek in de klas.

- **Wat zijn de openingsuren?**
Waar kan ik terecht om te reserveren?
Hoeveel kost een bezoek?

Voor alle praktische informatie kan je terecht in hoofdstuk 6.

Veel plezier bij de voorbereiding en het bezoek aan het museum!

Chris Ferket
Mooss vzw

2. Beoogde eindtermen/ontwikkelingsdoelen

Een bezoek aan het Suikermuseum is een activiteit die valt onder de noemer 'erfgoededucatie'. Deze activiteit kan gekaderd kan worden binnen de lesinhoud van verschillende vakken of als vakoverschrijdende activiteit geprogrammeerd worden.

Door de aard van het tentoongestelde ligt een bezoek tijdens de lessen geschiedenis/maatschappelijke vorming, aardrijkskunde en natuurwetenschappen (fysica, biologie, wetenschappelijk werk) voor de hand.

Door de vorm van de museumactiviteit komen er bijkomend echter ook een aantal doelen binnen de vakken Nederlands, P.A.V. en plastische of muzikale opvoeding aan bod.

Eindtermen aardrijkskunde

1ste graad (A-stroom)

- De leerlingen kunnen met voorbeelden illustreren dat weer en klimaat de plantengroei en de activiteiten van dier en mens beïnvloeden.

2de en 3de graad ASO-KSO-TSO

- De leerlingen kunnen in verband met een economische activiteit in een regio het bestaan van stromen van goederen of personen illustreren.
- De leerlingen kunnen de herkomst van een aantal producten in diverse informatiebronnen opzoeken en lokaliseren.
- De leerlingen kunnen aardrijkskundige gegevens opzoeken, ordenen en op een eenvoudige manier verwerken, gebruik makend van beschikbare, hedendaagse informatiebronnen en -technieken.

Eindtermen geschiedenis/ontwikkelingsdoelen maatschappelijke vorming

1ste graad (A-stroom)

- De leerlingen kunnen materiële en landschappelijke historische getuigen observeren en beschrijven aan de hand van een eenvoudig observatieprotocol.
- De leerlingen kunnen aan de hand van gerichte vragen eenvoudige historische informatie kritisch analyseren.
- De leerlingen kunnen aan de hand van een geleide opdracht het onderscheid tussen feit en mening toepassen op die informatie.
- De leerlingen leren belangstelling aan de dag leggen voor het historisch-cultureel erfgoed.

1ste graad (B-stroom)

- De leerlingen kunnen aan de hand van eenvoudig bronnenmateriaal het dagelijks leven van mensen in een andere tijd vergelijken met hun eigen leven.

2de en 3de graad ASO, KSO, TSO

- De leerlingen kunnen aan de hand van vragen en op hun niveau geformuleerde opdrachten, de nodige gegevens voor het beantwoorden van een historische probleemstelling halen uit informatiemateriaal zoals tekeningen, schema's, tabellen, diagrammen, kaarten, cartoons, dagboekfragmenten, brieven, reisverslagen, memoires.
- De leerlingen kunnen aan de hand van een op hun niveau geformuleerde opdracht, historische documenten met elkaar vergelijken.
- De leerlingen brengen waardering op voor de creatieve kracht waarmee samenlevingen uit het verleden de uitdagingen waarvoor ze stonden hebben aangepakt.

3de graad ASO, KSO

- De leerlingen kunnen een redenering opbouwen vanuit de studie van verleden en heden om hun standpunt t.o.v. een maatschappelijk probleem te verdedigen.

Eindtermen natuurwetenschappen (fysica, biologie, chemie, wetenschappelijk werk)

1ste graad (A-stroom en B-stroom)

- De leerlingen kunnen het verband aantonen tussen de kwaliteit en de kwantiteit van de voeding en de gezondheid. Ze kennen het belang van een goede hygiëne van het spijsverteringsstelsel. Ze zien in dat ze hun eigen voedingsgewoonte kunnen bepalen en bijsturen.
- De leerlingen kunnen voorbeelden geven waaruit blijkt dat de mens natuur en milieu beïnvloedt en dat hierdoor het biologisch evenwicht kan gewijzigd worden.

2de en 3de graad ASO, KSO, TSO

- De leerlingen kunnen de wisselwerking tussen de natuurwetenschappen, de technologische ontwikkeling en de leefomstandigheden van de mens met een voorbeeld illustreren.
- De leerlingen kunnen een voorbeeld geven van positieve en nadelige (neven)effecten van natuurwetenschappelijke toepassingen.
- De leerlingen kunnen kenmerken van een gezonde levenswijze verklaren.
- De leerlingen kunnen een fysisch, chemisch of biologisch verschijnsel of proces met behulp van een model voorstellen en uitleggen.
- De leerlingen kunnen van representatieve stoffen driedimensionale modellen van moleculen en van atoom-, molecuul- en ionroosters in verband brengen met chemische formules, bindingsaard en fysische eigenschappen.

Nederlands, P.A.V. , plastische en muzikale opvoeding

- Tijdens de museumactiviteit lezen, bespreken en interpreteren de leerlingen de aangereikte informatie en voeren ze discussies in kleine groep.
- Sommige opdrachten die de leerlingen tijdens het museumbezoek zullen uitvoeren zijn van muzische aard. Zo ontwerpen ze een verpakking voor suikerklontjes en maken ze een suikerjingle.

3. Concept van de educatieve omkadering

Voor het ontwikkelen van een educatieve omkadering op maat van jongeren uit het secundair onderwijs deden de inrichters van de tentoonstelling een beroep op Mooss vzw, een landelijke jeugddienst voor actieve kunst- en erfgoededucatie, erkend door het departement Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Afdeling Jeugdwerk.

Het educatieve pakket voor het secundair onderwijs bestaat uit verschillende delen:

- Deze handleiding voor leerkrachten.
- Educatieve pakketten waarmee de leerlingen in groepjes zelf de tentoonstelling verkennen en beleven.

De bedoeling van de educatieve omkadering is de jongeren de gelegenheid geven om het Suikermuseum op hun eigen(zinnige) manier te verkennen en te beleven.

De tentoonstelling verkennen en beleven

De tentoongestelde objecten krijgen in dat belevingsproces een centrale rol toebedeeld. Zij zijn de held van het verhaal. De leerkracht (bij de voorbereiding in de klas) en de educatieve pakketten (tijdens het museumbezoek) leiden de confrontatie tussen de jongeren en het tentoongestelde in goede banen. Het verhaal, de boodschap, de inhoud wordt gebracht door de objecten zelf en het is aan de jongeren om die te ontdekken.

...op een eigen(zinnige) manier

Jongeren bekijken de wereld op een eigen manier. Binnen de gehanteerde methodiek wordt er dan ook vertrokken vanuit de leefwereld van de jongeren om hun belangstelling te wekken voor het gegeven suiker. Het museumbezoek moet in de eerste plaats een plezierige gebeurtenis zijn, die om herhaling vraagt.

Eerder dan dat ze alle feiten over het tentoongestelde voor de rest van hun leven onthouden, willen we de jongeren een manier van kijken aanleren, die ook bruikbaar is voor andere tentoonstellingen. Vanuit de actieve en kritische waarneming, ontwikkelen de jongeren inzicht en kennis over het belang, de betekenis en de waarde van suiker.

De methodiek van waaruit Mooss vertrekt, is de begeleidingsmethodiek voor actieve kunsteducatie van J. De Brakeleer. Wij geloven dat het leren van, over en met de kunsten (en bij uitbreiding het cultureel erfgoed) het best kan op een actieve manier. De betrokkenheid van de jongeren bij een actieve werkvorm is veel groter dan bij louter receptieve kennisoverdracht en de aldus verworven informatie en inzichten beklijven beter en langer.

4. Het museumbezoek

Duur

Minimum 1 uur

De duur is moeilijk exact in te schatten vermits deze afhankelijk is van de tijd die de verschillende groepjes leerlingen nodig hebben voor het uitvoeren van de opdrachten. Je spreekt best op voorhand met de leerlingen af hoe lang jullie in het museum zullen blijven.

Algemeen verloop

- De groep komt aan in het museum. Een groep kan maximum uit 27 deelnemers bestaan. Indien de groep uit meer dan 27 deelnemers bestaat moet deze in de helft gesplitst worden. Elke halve groep wordt dan als een aparte groep behandeld.
- Eventueel vestiaire – en toiletbezoek.
- Leerkracht meldt zich aan de balie en krijgt een doos met 9 educatieve pakketten in de vorm van reuze suikerklonten. In ruil hiervoor wordt een borg gevraagd. De leerkracht krijgt eveneens een evaluatieformulier.
- De leerlingen verdelen zichzelf in subgroepjes van minimum 2 en maximum 3 leerlingen per groepje. Omdat er in de doos 9 educatieve pakketten zitten, kunnen er maximum 9 subgroepjes per klas gevormd worden.
- Elk groepje krijgt een reuze suikerklont. Dit is een genummerd doosje met daarin een eveneens genummerd instructieboekje en materiaal voor de opdrachten. Elk groepje gaat op eigen houtje het museum verkennen aan de hand van de instructies uit het boekje in hun doosje.
Het museum is opgedeeld in 9 modules die elk een inhoudelijke entiteit vormen. Per module wordt er informatie gegeven en doen de leerlingen doe- en discussieopdrachten. In de loop van het bezoek zal elk groepje het hele museum doorlopen volgens het parcours dat beschreven staat in hun instructieboekje. De inhoud van al de instructieboekjes is dezelfde – alleen het startpunt is in elk boekje anders, dit om 'files' in het museum te vermijden.
Noot: Indien er minder dan 9 subgroepjes zijn, zorgt men er best voor dat de nummers van de doosjes die gebruikt worden zo ver mogelijk uit elkaar liggen want dan liggen de startpunten van de groepjes zo veel mogelijk verspreid over het museum.
- Elk subgroepje krijgt een clipbord met potlood en een blanco invulformulier mee. Hierop noteren ze de resultaten van de doe- en discussieopdrachten.
- Elke leerling krijgt een audiogids. De werking hiervan wordt kort uitgelegd door het baliepersoneel. Er wordt duidelijk vermeld dat het **niet** de bedoeling is om de hele tijd met de audiogids op hun oren rond te lopen. Ze moeten deze gewoon rond hun hals hangen, en het volume op minimum zetten. Enkel wanneer dat in hun instructieboekje vermeld staat, zetten ze de koptelefoon op en het volume luid.

- Elk groepje begeeft zich naar hun startpunt. Van daaruit gaan de groepjes leerlingen op verkenning in het museum en volgen daarbij het parcours dat zij toegewezen kregen en voeren onderweg de opdrachten uit, zoals beschreven in hun boekje. De opdrachten worden gedaan in de museumzalen zelf, in de buurt van de bijhorende objecten.
- De begeleidende leerkracht loopt rond in het museum en helpt de groepjes indien nodig. Hij/zij zorgt er ook voor dat de jongeren de museumregels respecteren tijdens hun bezoek (niets aanraken, tenzij anders vermeld – niet eten/drinken in het museum – de andere bezoekers niet storen enzovoort).
- De leerkracht spreekt met de leerlingen een tijdstip af waarop ze terug zullen verzamelen boven in de zolder van het museum, in de zaal waarin de tijdelijke tentoonstellingen opgesteld staan. Daar kan onder begeleiding van de leerkracht een uitwisseling van de ervaringen van de verschillende groepjes en een evaluatie van het bezoek plaatsvinden.
- De groep begeeft zich naar de uitgang van het museum. De audiogidsen worden achtergelaten bij het speciaal daarvoor voorziene bord dat zich net voor de uitgang rechts tegen de muur bevindt.
- De leerkracht verzamelt de clipborden en de doos met de 9 suikerklonten en levert al het materiaal samen met het ingevulde evaluatieformulier terug in aan de balie. Het baliepersoneel controleert de inhoud van de doos en de suikerklonten

Meer details over de educatieve pakketten

Als je de educatieve pakketten waarmee de leerlingen in het museum aan de slag zullen gaan vooraf wilt bekijken, neem je best contact op met de dienst publiekswerking. Indien gewenst kan er ook een tekstdocument met de inhoud van de instructieboekjes gemaild of verstuurd worden.

5. Voorbereiding van het museumbezoek in de klas

Aangezien het bezoek kan kaderen binnen verschillende vakken, kan de voorbereiding ook plaats vinden binnen elk van die vakken. Het lijkt ons wel zinvol dat de voorbereiding gebeurt door de leerkracht die de klas zal vergezellen tijdens het tentoonstellingsbezoek.

Als je jongeren vertelt dat ze met de klas naar een museum gaan, zal je niet vaak op gejuich onthaald worden, doch eerder op uitspraken zoals: "Dat is saai", "Wat moeten we daar gaan doen?", "Enfin, we hebben tenminste enkele uren geen les!", "Telt dat mee als leerstof voor de examens?" ... Als je met zo'n groep vertrekt naar een tentoonstelling start je bezoek, al jouw inspanningen ten spijt, al niet op de meest optimale manier.

Een en ander is volgens ons te wijten aan het niet of te weinig vertrouwd zijn met musea of vroegere negatieve ervaringen met tentoonstellingsbezoeken die nu resulteren in een resem vooroordelen. Om een zicht te krijgen op deze vooroordelen, is het goed om vooraf eens te polsen naar hun verwachtingen ten aanzien van een museumbezoek en deze bespreekbaar te maken. Dat kan bijvoorbeeld door de activiteiten die hieronder beschreven worden. Er zijn twee mogelijke voorbereidingsactiviteiten uitgewerkt waarvan de eerste (het elfje) volgens ons eerder geschikt is voor de leerlingen van de eerste en tweede graad en de tweede (het stellingenspel) bedoeld is voor de leerlingen van de tweede en derde graad.

Voorbereiding voor leerlingen van de eerste en tweede graad: het elfje

Je vertelt aan de leerlingen dat jullie het Suikermuseum zullen bezoeken. Voordat jullie er heen gaan, moeten zij proberen neer te schrijven wat ze verwachten van zo'n bezoek. Dit doen ze door het schrijven van een elfje. Dat is een klein ludiek tekstje dat bestaat uit elf woorden. Die elf woorden zijn (eerlijke) antwoorden op bepaalde vragen i.v.m. hun visie op een tentoonstellingsbezoek, gesteld door de leerkracht.

De structuur van een elfje is als volgt

	Regel 1:	antwoord op vraag 1	1 woord
	Regel 2:	antwoord op vraag 2	2 woorden
	Regel 3:	antwoord op vraag 3	3 woorden
	Regel 4:	antwoord op vraag 4	4 woorden
	Regel 5:	antwoord op vraag 5	1 woord
Totaal:	5 regels	5 antwoorden	11 woorden

- **Regel 1/antwoord 1:** eerste spontane reactie, uitroep (in 1 woord) op: "klasbezoek aan het Suikermuseum". Vb. "Hallo!", "Keineig!", "Geweldig!", "Tof!" of eerder "Bah!", "Neen!" "Eikes!", ...
- **Regel 2/antwoord 2:** waarom heb je juist die reactie (in 2 woorden)? Vb. "geen les", "goed idee", "buiten school" of "saaie boel", "tijd verspillen", ...
- **Regel 3/antwoord 3:** wat zal er te zien zijn, denk je (in 3 woorden)? Vb. "veel witte klontjes", "hoop oude machines", "vitrinekasten en tekstborden", ...

- **Regel 4/antwoord 4:** wat denk je dat je tijdens het tentoonstellingsbezoek gaat doen? Wat verwacht je van zo'n bezoek (in 4 woorden)? Vb. "ik ga zalig wegdromen", "ik verveel mij dood", "ik leer veel bij", "ik kijk vol verwondering", ...
- **Regel 5/antwoord 5:** einde van de tekst, gelijkaardige uitroep als in regel 1, maar nu als slotgedachte (in 1 woord) Vb. "Go!" "Help!", "Doen!", "Yes!"...

Enkele mogelijk elfjes, gesprokkeld uit voorgaande voorbeeldantwoorden:

Hallo!
Geen les.
Veel witte klontjes.
Ik leer veel bij.
Yes!

Eikes!
Saaie boel.
Hoop oude machines.
Ik verveel mij dood.
Help!

Als de leerlingen klaar zijn met hun elfje leest elk zijn tekstje voor aan de rest van de klas en voorziet het indien nodig van uitleg. Bespreek kort de verschillende reacties die naar buiten komen via de tekstjes.

Tip 1: als blijkt dat de structuur van het elfje te moeilijk of te dwingend is, kan je er ook voor kiezen om de lengte van de antwoorden vrij te laten bepalen door de leerlingen. De inhoud van de vragen en de opeenvolging ervan kan je behouden.

Tip 2: je kan de leerlingen natuurlijk ook in kleine groepjes een 'groepsselfje' laten maken.

Voordelen van deze werkwijze:

- Samen komen ze misschien gemakkelijker op leuke ideeën dan alleen.
- De leerlingen durven eerlijker te zijn omdat de inhoud van hun tekstje minder aan hun persoon gekoppeld wordt.
- Leerlingen die niet graag iets voorlezen voor de rest van de groep en de leerkracht, kunnen die lastige taak aan een medeleerling doorgeven.

Vorbereiding voor de leerlingen van de tweede en derde graad: het stellingenspel

Je vertelt aan de leerlingen dat jullie het Suikermuseum zullen bezoeken. Voordat jullie gaan, wil je enige discussie losweken omtrent de (on)zin van een klassikaal tentoonstellingsbezoek en de verwachtingen van de leerlingen daaromtrent. Dit doe je door het spelen van een stellingenspel.

De leerlingen staan allemaal samen in het midden van de ruimte. Eén van de zijden van het lokaal wordt aangeduid als de ja-kant, de andere als de kant voor de neenstemmers.

Jij formuleert een aantal stellingen i.v.m. de wereld van het cultureel erfgoed en de ontsluiting ervan voor een groot publiek. De leerlingen moeten, ieder voor zich, op elke stelling ja (akkoord) of neen (niet akkoord) stemmen door respectievelijk aan de ja- of

neen-zijde van het lokaal te gaan staan. Na elke stemming mag één stem van de minderheidsgroep en één stem van de meerderheidsgroep zich motiveren. Bespreek kort de reacties van de leerlingen.

Mogelijke stellingen: (de stellingen zijn bewust extreem geformuleerd – anders creëren ze te weinig stof tot discussie)

- Een museum bezoeken is saai.
- Zelf naar een tentoonstelling gaan over suiker is overbodig. Je kan al die informatie immers ook vinden in boeken, op CD-rom of op het internet.
- Als je een tentoonstelling bezoekt, heb je altijd de uitleg van een gids nodig om het tentoongestelde te kunnen waarderen.
- Suiker is als onderwerp interessant genoeg om een museum aan te wijden.

Welke informatie over het bezoek geef je vooraf?

We kiezen er voor om vooraf niets te vertellen over de inhoud van de tentoonstelling. De suiker zal zijn geheimen tijdens het bezoek zelf wel prijsgeven.

Vertel de leerlingen wel iets meer over het praktisch verloop van het geplande bezoek (tijdstop, duur, transport) Benadruk dat het niet zal gaan om een saaie wandeling in een museum waarbij ze de hele tijd moeten luisteren naar een gids, maar om een actief parcours doorheen de tentoonstelling in kleine groepjes, waarin hun eigen inbreng onontbeerlijk is. Of het bezoek al dan niet zal stroken met hun verwachtingen, uitgedrukt tijdens het elfje of het stellingenspel, hangt dus in grote mate van henzelf af.

6. Praktische informatie

Suikermuseum
Grote Markt 6
3300 Tienen

Info en reservaties:
Tel: +32 (0)16 - 805 686
Fax: +32 (0)16 - 822 704
info@erfgoedsitetienen.be

Duur van het bezoek:
Suikermuseum: ongeveer 1.30 uur

Het Suikermuseum is toegankelijk voor rolstoelgebruikers.

Aangepaste rondleidingen voor personen met een verstandelijke beperking kunnen aangevraagd worden via TIEVO vzw: 016-80 46 16

Openingsuren:
elke dag van 10.00 uur tot 17.00 uur (behalve op maandag)
ticketverkoop eindigt om 16.00 uur.
Gesloten op 24, 25, 26 en 31 december en 1 en 2 januari.

Toegangsprijzen:
Suikermuseum
€ 5 per persoon
€ 4 voor groepen vanaf 10 personen, voor jongeren tot 26 jaar en voor +55-jarigen.
Gratis toegang voor bewoners van Tienen op zaterdag, zon- en feestdagen.
Gratis voor Tiense scholen.

COLOFON

Concept, vormgeving en realisatie:

Mooss vzw

Chris Ferket

Nele Van Bouwel

In opdracht van:

Suikermuseum Tienen